

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XXI. De mulierum partu, liberorumque educatione. item de
cognitionibus & hereditatibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

editos, frigidis undis immerferint; an verò curtis tantùm tegumentis vestierint: alii quoque producendi erunt scriptores. In his Galenus, satis antiquus auctor, in libro de tuendâ sanitate primo, ita tradit: *Τὸ γὰρ αὐτῶν ἡμῶν ὑπομένει τὸ παρ' ἡμῶν αἰθρῶπων εὐθὺς ἅμα τῷ γεννηθῆναι ἐπιθερμὸν τὸ βρέφους. Ἐπὶ τῷ τὸ ποταμῶν φέρειν ῥόματα καὶ ταῦτα, καθάπερ φασὶ οὖν Γερμανοὺς, ἅμα πρὶν αὐτὸ τὸ φύσει, ἅμα τι καὶ κερτινῶν τὰ σώματα, βάπτοντες εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, ὥστε τὸν διάπυρον σίδηρον;* id est: *Quis, quaso, nostrum sustineat, modo editum infantulum, & ab utero adhuc calentem, ad flumen deferre; ibique, ut apud Germanos fieri ajunt, ceu candens ferrum, in frigidam aquam immergendo, simul de natura vigore periculum facere, simulque corpus ipsum roborare?* Veras heic genuinasque protulisse ejus rei causas Galenum, attestatur & Virgilius, *Æneid.* ix: ubi Numanum Remulum, natione Rurulum, introducit ita loquentem: 10

*Durum à stirpe genus: natos ad flumina primum
Deferimus, sævoque gelu duramus, & undis.*

Germanorum peculiarem morem adfixisse heic poetam antiquis Italiæ incolis, arguit Goropius in Aduaticis. at communem fuisse multis aliis etiam gentibus, suprà è Strabone & Aristotele intelleximus. Hinc Sidonius Apollinaris, in carmine 11, Thracibus eum, unà cum Strabone, tribuit:

*Thracum terra tua est, heroum fertilis ora.
Excipit hic natos glacies: & matris ab alvo
Artus infantum molleis nix civica durat.*

Iazygibus Mæotis Valerius Flaccus, *Ἐργοναυλικῶν* lib. vi: 20

*— Vbi tam sævo duravimus amne
Progeniem, natosque recens.*

Laconibus Seneca, controver. 1: *Athena eloquentiâ inclita habebantur; Thebae sacris; Sparta armis. Evrotas amnis hanc circumfluit; qui pueritiam induret, ad futura militia patientiam.* Item Vibius Sequester, in libello de fluminibus: *Taygeta Laconices. ubi filios suos moris habent durare frigore aque.* Thraceis idem fecisse putant Laconum instituto. at unde Germani id nostri habuere, unde Ligures, Galli, Hispani, adeoque ipsi Itali? ab iisdem Laconibus; an à Thracibus? Nugæ sunt. antiquissimus hic omnium pariter gentium mos, ex unâ Asiâ, in gentium dispersione, in omneis terræ parteis pervectus. unde etiamnum is viget apud Americanos maximè. Causam, cur id factum, ex tot auctoribus satis certam didicimus. 30

Longè tamen aliam, satisque insolentem narrat Julianus Cæsar, in epistolâ ad Maximum, his verbis: *πάντως εὐδὲ ὁ Ῥῶν ἀδικεῖ οὖν Κελτικὸς. ἐς τὸ μὲν ἴθα τῶν βρεφῶν ὑποβρέχμα πῆς διναὺς πέμπη, καθάπερ ἀκολάστου λέχους τιμωρὸς πέπειον. ὅπου δὲ ἀνὴρ ἴσχυρῶ κατὰ τὸ ἀσέβημα, ὑπεργῶν τῷ ὕδατι αἰωρεῖ, καὶ τῇ μητρὶ τρεμύσει πάλιν εἰς χεῖρας δίδωσιν, ὥστε ἀδελφῶν πᾶσα μαρτυρία αὐτῇ καθαρῶν καὶ ἀμίμητων γαμων, πῶ τῷ παιδὸς σωτηρίας ἀνιδωρῶμεν.* Id est: *Certe Celtis injuriam nullam facit Rhenus; qui spurios infanteis undis abripit, tamquam impuri lecti vindex. quos autem ex puro semine ortos agnovit, hos in summâ aquâ suspendit, matrisque trementis manibus reddit; & quasi verum incorruptumque casti & laudabilis conjugii testimonium servato infante persolvit.* Huic & alii auctores subscribunt. ut Nazianzenus hoc versu: 40

*Κελτὶ μὲν κελίνοι γόνον Ῥήνοιο βρέττει.
Celta quidem explorant prolem Rheni fluentis.*

Et epigramma quoddam Græcum:

*Θαρσύνεοι Κελτὶ πατρὶ ζήλημον Ῥῶν
Τέντα παλαιὰ δὲ καὶ, καὶ παρὸς εἰσι τοκῆς
Περί πᾶν ἀθήρσασσι λελεμέλων ὕδασι σενῶ.
Λήθα δὲ λυῖκα μητρὸς ὀλιόθησας ἀλάκλαπων
Νηπίαχου πῶτον παρὰ δάκρυ, τὸ μὲν αἰετός
Αὐτὸς ἐπ' ἀσπίδι θῆκε νέον πᾶν, εἰδὲ ἀλεργίτη.
Οὐπω γὰρ γενέσθαι φέρειτόν, πρὶν γ' ἐσθρήση
Κεκεμένον λυτρεῖσιν ἐλεγχόμενον πατρὸς.
Ἡ ἢ μὲν Εἰλείθην ἐπ' ἀλγῶν ἄλλου ἔχουσι
Μήτηρ, εἰ καὶ παιδὸς ἀληθεία οἶδε τοκῆς,
Ἐκδέχεται τρεμύσει, τί μήσῃ ἀσπίδι ὕδαρ.*

*Animosi Celta flumine zelum habente Rheno
Natos explorant: & non prius sunt parentes
Quam viderint puerum ablutum flumine venerando.
Statim enim ubi matris lubricè excidens per sinum
Infans primum profundit lacrymas, illum attollens* 50

Ipse

*Ipse scuto imposuit novum puerum; neque curat.
Nondum enim genitoris fert animum, antequam intuetur
Indicatum aquis lectum reprehendentis fluvii.
Illa verò à partu dolores post dolores habens
Mater; quamvis etiam pueri verum novit patrem;
Excipit trepidans, quidnam machinetur instabilis unda.*

Item Claudianus, in Ruffinum lib. III:

Et quos nascenteis explorat gurgite Rhenus.

Nonnus, lib. XXIII:

10 Ἰὼν ὁ Ἰβηρ βρεφῆσιν κορύσσει, ἀλλὰ δικάζων,
καὶ κρυφίῳ ὡδίνῃ ἀγαγίζων τοκεπίο,
κτείνῃ ξένη γένεθλα.
*Rhenus Iberus contra infantis armatur: sed ut iudex;
Et occultum partum discernens generationis,
Occidit peregrinas proles.*

Et libro XLVI:

20 Βάρβαρος θεσμὰ φέρουσι ἐπολιζῶ χθίνα Κελτῶν
Ἡχίτων βρεφῶν καθαρίῳ ὡδίνῃ διδάσκων
Ἰὼν ὁ, ἀσημαῖοιο θεμιστοπύλοιο τοκεπίο,
λίματ' ἀγροῖσιν νόθον γέν' οἶδεν ἐλέγχει.
*Barbaras leges ferentem iudico beatam terram Celtarum:
Vbi recens natorum infantium purum partum docens
Rhenus, incerti iudex partus,
Sanguinis ignoti adulterinum genus novit arguere.*

Theophylactus quodam loco: καὶ ὁ Κελτικός ποταμός, γησις καὶ νόθος, καὶ ἀρετῆς ἢ κακίας ἐλεγ-
χὸς ἐστὶ ἀληθὲς ὁ. id est: *Celticus quoque amnis inter genuinum ac spurium, interque virtutem
ac improbitatem verissimus est iudex.* Eustathius in Dionysium Alexandrinum: οὗτ' ὁ
Κελτικός Ἰὼν ἐστίν, ὁ λεγόμενος τὰ νόθα τ' γησιῶν διορίζων γέννηματα, οἷα τὰ ἐν ὑπατάχων τὰ γησια,
τὰ ἢ μὴ παιδῶν διδὸς βυθῶ λήθης καὶ ὑδάτ'. id est: *Hic autem Celticus est Rhenus, qui dicitur fœ-
tus spurios à legitimis discernere. nam legitimos sustinet: spurios verb in aque fundum submergit.*
30 Huius igitur rei quum tot sint satis graves auctores, haud immeritò quis miretur, nullam
ejus mentionem fieri à Tacito nostro, alioquin morum Germanicorum accuratissimo
scriptorè. unde ego etiam diu animi dubius fui, de Germanis id, an de Gallis accipiendum;
quandoquidem omnes isti auctores uno eodémque vocabulo constanter Κελτὲς nominant.
Julianus certè, haud semel Gallorum citans nomen, sæpius Κελτὲς, nonnumquàm Γαλάτας
adpellat. contrà verò nunquàm Germanos, nisi peculiari eorum vocabulo Γερμανὲς, vel
etiam ὄν' ὑπὲρ Ἰὼν Βαρβάρους. id est, *trans Rhenum barbaros.* Quapropter ex hoc, qui om-
nium primus eam rem prodidit, jam satis certum est, ad Gallos, non ad Germanos, eam
pertinere. Atque in hanc sententiam Claudianus quoque apertà vià ducit; cujus verba
40 integra hæc sunt:

*Inde truces flavo comitantur vertice Galli;
Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit;
Et quos nascenteis explorat gurgite Rhenus;
Quosque rigat retro pernicios unda Garumna.*

At quinam Gallici generis populi Juliano ævo accolerunt Rhenum; nisi uni Helvetii, ac
Sequani? nam infra hos Tribochi, Nemetes, Treveri, Ubii, Gugerni, ac Ba-
tavi, Germanici fuere nominis in Gallicâ ripâ nationes. quamquàm non sim nescius, hos
omnes plerumque apud scriptores adpellari Gallos. Univerfam Rheni ripam intellexisse
suprà dictos auctores, inde conijcere datur, quòd nullam certam nationem nominarunt.
50 Ego equidem non dubitaverim, ab uno Juliano, primo auctore, id habuisse reliquos om-
neis: qui lecta magis, quàm comperta prodiderunt. Julianum quoque ipsum hanc ex-
plorandæ genitiæ prolis causam coniecisse magis, quàm comperisse dicerem, nisi epigram-
ma testaretur, scuto eos prolem impositam flumini commisisse, quod de ablutione & in-
duratione corporis intelligi minimè potest. Sed quid non poëtæ veris etiam rebus adfin-
gunt? Julianus, quamvis aliquot per annos in Galliâ, & apud ipsam Rheni ripam egerit;
tamen, non experiundo, sed fando se id accepisse, disertè testatur in libro de rebus à Con-
stantio gestis. Verba ejus hæc sunt: Ἰπέρχον δὲ Φασι καὶ Κελπίς ποταμὸν ἀδέμασον κρητὼν τ' ἐκγό-
των, καὶ ἐπ' αἰθέριον αἰτὸν ἄτε εἰ μητίρες οὐδ' ὀμόρροι συγκαλύπτειν τῶν ἀμαρτίδων, ἕτε οἱ πατέρες, ἕσσ' αἱ
γαμέ-

ματρῶν ἢ τῶν πατέρων ἢ τῶν ἀδελφῶν ἢ τῶν ἀδελφῶν ἢ τῶν ἀδελφῶν. Hoc est: Gallis quoque
ajunt flumen contingere proles incorruptum judicem. quem non fleētunt, neque matres lamentan-
tes, uti peccatum occultet, neque patres, uxoribus ac progeniei judicium metuentes. verax autem
est ac minimè fallax. Proinde ego vereor, ne quis ignarus, aut mendax, fabulam (ut fieri
solet) rei verax, ac per se satis novæ adfinxerit apud Julianum. Verùm quidquid id fuerit;
de solis lævæ, seu Gallicæ ripæ accolis accipiendum esse, patet ex Juliano, Claudianoque.
Ipsos trans Rhenum Germanos recens editos fœtus frigidis aquis ad induranda corpora
immerfisse, ut Hispani, Galli, Ligures, Itali, Græci, Thraces, Sarmatæ, Scythæ, alique
prisci mortales, è Strabone & Galeno constat.

Cetero Tacitus, in prædicto libro de Germaniâ; *Numerum*, inquit, *liberorum finire*, aut 10
quemquam ex agnatis necare, flagitium habetur. Agnatos heic pro liberis accipere, maximè
placet ex sententiâ magni Lipsii: quam ita interpretor. Finire numerum liberorum dice-
bantur, quum procreandæ soboli operam ampliùs dare volebant. Agnatos jam liberos ne-
care maximè solebant Latini, Græci, & aliæ in oriente gentes: in quibus etiam nuper Indi
id moris habuerunt; nempe quoties ob inopiam se alere eos posse diffiderent. Cum Ger-
manis nostris nescio an aliqua alia gens eandem habuerit hac in re opinionem, præter
Ægyptios, atque Hebræos. De Ægyptiis ita Strabo, lib. xvii: καὶ τὰ πρὸς ἑλκευδίων μάλιστα
παρ' αὐτοῖς, τὸ πέντε ἑξήκοντα τὸ ἑνὸς ἀνδρὸς παύδια. Id est: *Atque hoc de maximè laudatis eorum mori-*
bis est, quòd omnem prolem alant.

De educatione liberorum apud nostros sic Tacitus, eodem loco: *Sua quemque mater* 20
uberibus alit; nec ancillis, ac nutricibus delegantur. Hoc de nobilissimis etiam, ac principibus
feminis intelligas. nam plebejis nullæ, aut rarò erant ancillæ: quum ipsæ matres familiâs
non modo domestica officia, sed & rustres labores obiverint; ut suprâ ex eodem hoc
auctore ostensum est. Ancillis, atque nutricibus prolem nutricandam delegare, mos erat
usitatissimus Romanis feminis. Nunc non modò eadem Italia, præterque Hispania, Gal-
lia, Britannia, aliæque gentes, sed etiam Germania imitatur. hæc tamen minùs, quàm
reliq̄ nationes. Vulgare est quibusdam in regionibus, secundo mox, vel tertio à lustra-
tione die, infantem in rus nutricatum amandare: nec, nisi tertio, vel quarto, vel etiam
sexto mense, imò interdum anno ac biennio post revivere, aut visum accersere. Quibus
sanè fœtibus injuriam fecisse videtur natura, quòd non ex tigride, vel ursâ, vel leonâ, vel 30
aliâ quavis ferarum gigni dederit: quarum nullam tam facillè relinquere posse fœtum
suum comperimus. Novi puerperas, quæ, ut primùm proles in lucem edita, quiescere o-
mnino vel nequibant, vel volebant, antequàm eadem foras nutricatum protruderetur;
quititantes, quoad infans in iisdem secum maneret ædibus, numquam satis à domesticis
sibi ministrari. O egregium amorem maternum! ô humanitatem mirandam! Quid tu
jam heic fieri censes verbo illo Domini, apud Jesaiam, cap. xlix, vers. xv; ubi quærit, *An*
oblivisci possit mulier fetus sui: ut non misereatur filii uteri sui? Perit sanè, perit omne. Ve-
rùm rationem, causamque habent istæ haud levem. videlicet, ne tenera delicatarum cor-
pora macerentur, suusque mammis servetur honos ac duritia; quòd maritis, sed adulteris,
magis placeant. At apud priscas nostras Germanas non magis maritus, quam matrimonium 40
amabatur; idque severum.

Ceterùm Aristoteles, ut suprâ relatum, morem ait fuisse Celtis, infantibus brevi vestire
tegmento. At ne hoc quidem fera illa Germanorum passa est duritia. de his quidpe ita
noster, eodem loco: *In omni domo nudi, ac sordidi, in hos artus, in hac corpora, que miramur,*
excrescunt. Id sanè experimentis docemur; quòd negligentius infantes educentur, eò ro-
bustiores reddi artus, validiora corpora. Cæsar, belli Gallici comment. iv: *Quæ res & cibi*
genere, & quotidianâ exercitatione, & libertate vita, quòd à pueris nullo officio aut disciplinâ
assuefacti, nihil omnino contra voluntatem faciant, & vires alit, & immanem corporum magni-
tudinem efficit. Subjicit noster prioribus ista: *Dominum ac servum nullis educationis deliciis*
dignoscas. inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, virtus agno- 50
scat. Maximâ etiam nunc Germaniæ parte septentrionali, in agris maritum & uxorem,
liberosque & omnem familiam, pecoraque sub eodem tecto, in eadem humo cubare vi-
deas. in quibus equidem regionibus magna morum veteris Germaniæ pars in hanc diem
edurat. In eandem cum nostro sententiam Cæsar, comment. vi, *Ab parvulis*, inquit,
duritiei ac labori student. Et Mela, lib. iiii, cap. iiii: *Maximo frigore nudi agunt, antequàm*
puberes sint. & longissima apud eos pueritia est. nempe ad vigesimum usque ætatis annum;
quo ætas jam separabat ingenuos à servis, virtus agnoscebat in bello; ut fufius suo loco diceretur.
Sed non pueri tantùm, verùm & puellæ nudæ egerunt, ad dictam usque ætatem. hæc
quidpe

quidpe plerumque ætate nubebant; ut suprâ ostensum. Et ne hoc mireris: matres quoque ipsas maximâ corporis parte nudas egisse, humeros tantum ac terga brevi sagulo, vel pelle rectas, quemadmodum viri, suprâ demonstratum est. Nec certè majori poterat esse pudori in puellâ nuditas, quàm in puero pubescente.

Porrò Cæsar, prædicto com. vi, Gallorum mores enarrans, *In reliquis, inquit, vita institutis, hoc ferè ab reliquis differunt, quòd suos liberos, nisi quum adoleverint, ut munus militiæ sustinere possint, palàm ad se adire non patiantur: filiumque in puerili ætate in publico, in conspectu patris assistere, turpe ducunt.* Idem Germanorum genti, Gallorum consanguineis atque finitimis, fuisse moris, haud dubium sinunt esse auctoris nostri verba modò citata: *Dominum, ac servum nullis educationis deliciis dignoscas. inter eadem pecora, in eadem humo degunt; donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat.* Quin ex eodem prisco more hodièque Germani liberos impuberes nec in conviviis unâ collocant, nec in publicum ducunt; & perquam turpè est filio, simulque parentibus, si quid tale ille conetur. quum è diverso aliæ gentes etiam parvulos suos quoquoersum secum trahant. Effectus hinc diversi. apud Germanos puer adolescentiæ annos jam jamque ingressurus, neque quomodò sese in congressibus gerat; neque quid loquatur taceatve, tenet. apud illas verò gentes puer, etiam intra XII annum, utrumque probè & elegantè edoctus. Quorum hoc equidem maximè laudarem; ni magnum id plerumque comitaretur incommodum. scilicet idem puer omnis impudentiæ omnisque nequitæ redditur peritissimus, dum in quosvis congressus, confususque, nullâ loci hominumve habitâ ratione, ducitur, mittiturque. Quocirca præstare ego Germanorum censeo consuetudinem; ut apud quos post XX etiam ætatis annum locus disciplinæ, virtutisque ac bonis moribus relinquatur, quamvis serò: quum è diverso apud alios, bona indoles ante etiam XII annum expellatur. Vulgare est dictum, idque verissimum; *Satis citò, qui satis benè.* Verùm ad priscos Germanos redeo. Non otiosos egisse per omnem pueritiam liberos; quod ex Cæsaris suprâ recitatis verbis possis conjicere, sed domesticis officiis fuisse districtos: patet ex auctore nostro, atque Diodoro. Noster eodem libro ita: *Servis non in nostrum morem, descriptis per familiam ministeriis, utuntur. suam quisque sedem, suos penates regit. frumenti modum dominus, aut pecoris, aut vestis, ut colono, injungit: & servus hæc tenet parat. cetera domus officia uxor ac liberi exsequuntur.* Nimirum impuberes maximè. sic enim eodem libro antè: *Fortissimus quisque, ac bellicosissimus, nihil agens, delegatâ domus, & penatum, & agrorum curâ feminis, senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi habent.* Infirmi etiam habebantur liberi ante pubertatem. hinc Diodorus, lib. v: *Διακονοῦν δὲ τὸν ἑταῖρον παῖδων, ἐκ ἐχρόνῳ ἡλικίας, ἀρρέων πρὸς ἡλδῶν.* id est: *juniores, pueritia limiteis nondum egressi, iis ministrant; femella pariter ac masculi.* Plerosque nobilium filios, ubi adoleverint, sacerdotum disciplinæ, ad perdiscenda divinarum humanarumque rerum secreta, fuisse traditos, infrâ suo loco aperietur.

Universos, tam nobilium, quàm ingenuorum, servorumque sive colonorum pueros natandi studio jam inde à primâ pueritiâ fuisse deditos, maximè credibile est: quandoquidem hac arte gens ipsa auctoribus maximè celebratur. nec pueros tantum; sed & puellas: 40 promiscuè enim feminas cum viris in fluminibus sese lavisse, suprâ ostensum est.

Auctor noster eodem libro: *Nihil neq. publicæ, neque privatae rei, nisi armati agunt. Sed arma sumere non antè cuiquam moris, quàm civitas suscepturum probaverit.* Nempe, quum pueritiæ annos egressi militiæ munus sustinere juvenes, sive adolescentes possent. Gestare equidem arma antè non licebat: at uti tamen iis etiam pueri discebant. Seneca, de irâ lib. I, cap. XI: *Germanis quid est animosus? quid ad incursum acrius? quid armorum cupidius? quibus innascuntur, innutrienturque.* Et epist. XXXVI: *Si in Parthiâ natus esset, arcum infans statim tenderet. si in Germaniâ, protinus puer tenerum hastile vibraret.* Sed & equitare impuberes didicisse reor. Noster eodem libro de Germaniâ: *Nec major apud Catos peditum laus, quàm Teneteris equitum. sic instituerè majores; posterius imitantur. hi lusus infantium, hæc juvenum æmulatio; perseverant senès.* 50 Infantibus equidem in baculo: pueris verò & juvenibus in equo. Atque hæc ferè sunt, quæ de partu mulierum in Germaniâ, liberorumque educatione; veteres auctores adnotarunt.

Haud alienum abs re nunc fuerit, pauca quædam de cognationibus ac hereditatibus hoc loco dicere. Auctor noster eodem libro: *Sorum filiis idem apud avunculum, qui apud patrem honor. Quidam sanctiorem artioremq. hunc nexum sanguinis arbitrantur: & in accipiendis obsidibus magis exigunt: tamquam ii & animum firmitus, & domum latius teneant.* Geminum videlicet animum, geminamque domum, patris & avunculi. Sed quare id minùs fratrum filii? An, quia de sororum magis, quàm de fratrum filiis constat? Lyciis certè nullam aliam fuisse

fuisse puto antiquis temporibus rationem; qui à matribus omnes genus ducebant: teste Herodoto, lib. i. Pergit noster: *Heredes tamen, successoresque sui cuique liberi. & nullum testamentum.* Et quorum testamentum in gente innoxia, sine fraude, sine dolo; quorum liberi sine contumacia, sine corruptela, à parvulis non nisi duritiei ac labori studebant; moxque armis, & venatibus, aut patriæ philosophiæ; de quâ postea dicitur: At in hereditate capiendâ primogenituræ observabatur illa sive æterni Dei lex, sive communis omnium mortalium consuetudo, ex facris etiam libris notissima: quâ etiamnum quædam Christiani nominis gentes, maximè verò Britannii, utuntur. De præcis illis Germanis testis est Tacitus, eodem in libro: *Teneteri, super solitum bellorum decus, equestris disciplina arte præcellunt. nec major apud Catos peditum laus, quàm Teneteris equitum. sic instituere majores; posteri imitantur.* ¹⁰ *hi lusus infantium, hæc juvenum amulatio; perseverant senes. inter familiam, & penates, & jura successionum, equi traduntur. excipit filius; non, ut cetera, maximus natu; sed prout ferax bello, & melior.* Quòd si nulli filii, haud dubiè filia maxima natu in bona successit; quemadmodum etiamnum in Britannia. Hinc est, quod idem noster, eodem libro supra, de adulteriis dixit: *Publicæ pudicitie nulla venia, non formâ, non etate, non opibus maritum invenerit.* Porro idem auctor, *si liberi, inquit, non sunt, proximus gradus in possessione fratres, patris, avunculi. Quanto plus propinquorum, quo major affinium numerus, tanto gratiosior senectus. nec ulla orbitatis pretia.* Ab omnibus colebatur illa; hæc negligebatur, ac despiciebatur, tamquam ignava, iners, & reipublicæ, quæ armis ac juventute tuebatur, inutilis. Contra verò Romæ; quod hæc innuit noster. Seneca, in consolatione ad Marciam, cap. xix: *In* ²⁰ *civitate nostrâ plus gratia orbitas confert, quàm eripit: adeoque senectutem solitudo, quæ solebat destruere, ad potentiam ducit, ut quidam odio filiorum simulent, & liberos ejurent, & orbitatem manu faciant.* Marcellinus, lib. xiv: *Nec credi potest, quàm obsequiorum diversitate colantur homines sine liberis Romæ.* nempe ob captationem hereditatis. Plinius, in præmio lib. xiv: *Postquam capere orbitas in auctoritate summâ & potentiâ esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo; pessum ire vite pretia, omnesque à maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere, ac servitute solâ profici captum.* De cetero pergunt ita noster: *Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu propinquæ, quàm amicitias, necesse est.* Nimirum reverentiâ sanguinis: à quo dissentire, aut separari, nefas erat. Quanta fuerit omnis propinquitatis, cognationisque observantia, vel ex eo perspicitur, quòd integræ cognationes singulos vi- ³⁰ cos incolebant. Cæsar, belli Gallici comment. vi, ubi Germanorum mores exsequitur: *Neque quisquam agri modum certum, aut sineis proprios habet: sed magistratus, ac principes in annos singulos gentibus cognationibusque hominum, qui unâ coierunt, quantum eis, & quo loco visum est, attribuunt agri.* Quò illud etiam referendum auctoris nostri, in eodem libro de Germaniâ: *Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est; non casus, nec fortuita conglobatio turmam, aut cuneum facit; sed familia, & propinquitates.* id est, integri vici: quorum magistratus, in bello etiam, singulorum ordinum seu cuneorum fuere ductores; ut fufius infra ostendetur.

CAPUT XXII.

De religione, ac deorum cultu. ubi primum ostenditur, deorum cultum, cultusque procuratores sacerdoteis habuisse Germanos jam inde à primordio gentis.

40

RERACTIS hæcenus omnibus ferè vitæ ac morum partibus, quæ ad privos singulosque homines spectabant; tempus nunc est ad ea transgredi, quæ publicè fuerunt juris, quæque publicè ab universis, vel numero pluribus administrata sunt. In his primum ordinem atque locum meritò sibi postulaverint religio & deorum cultus; ut quæ ad animum potissimè pertinent. In iis verò explicandis si paullo diutiùs immorabor, æquumque reliqui operis tenorem excedere videbor; veniam mihi ⁵⁰ dari par fuerit: siquidem pleraque nova, nec facilè aliis adnotata in medium adferentur. quibus, in tantâ rerum obscuritate, haud facilè fidem me inventurum scio, nisi multis magnisque magnorum auctorum testimoniis, documentisque certissimis comprobata fuerint.

Barbara igitur admodum, & immanitate efferata cunctis in rebus quum fuerit præca gens nostra Germanorum; sunt, qui negant, ullum eos habuisse deorum cultum, ullam notitiam, ullamve suspicionem, antequàm Romani, superato Rheno amne, Germaniam ingressi sunt. idque Cæsar's inducti arbitrantur verbis, quæ sunt, belli Gall. comment. vi, hujusmodi: *Neque Druides habent, qui rebus divinis præsent; neque sacrificiis student.* Quod

argu-